

יהושע בן גמלא וחינוך ציבורי

בבא בתרא דף כא

דאמר רב יהודה אמר רב: ברם, זכור אותו האיש לטוב – ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא,

נשתכח תורה מן ישראל.

שבתחלה, מי שיש לו אב – מלמדו תורה, מי שאין לו אב – לא היה למד תורה.

מאי דרוש? "ולמדתם אתם" – ולמדתם אתם.

התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים. מאי דרוש? "כי מציון תצא תורה".

ועדיין מי שיש לו אב – היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב – לא היה עולה ולמד.

התקינו שיהיו מושיבין בכל פלך ופלך. ומכניסין אותן כבן שש עשרה כבן שבע עשרה,

ומי שהיה רבו כועס עליו – מבעיט בו ויצא.

עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר,

ומכניסין אותן כבן שש עשרה כבן שבע.

משנה אבות ה כא

הוא היה אומר: בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלוש עשרה למצוות, בן חמש-עשרה לתלמוד.

דברים ו': ז'

ושננתם לבניד ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך.

קידושין דף כט, א

"ת"ר: האב חייב בבנו למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו אשה, וללמדו אומנות; וי"א: אף להשיטו במים;

ירושלמי, כתובות, פרק ח, הלכה יא

והוא[שמעון בן שטח] התקין שלושה דברים... ושיהיו תינוקות הולכין לבית הספר.

"עלי תמר", רבי יששכר תמר (ארץ ישראל, המאה ה-20):

ובתקופה נוראה כזאת ראה שמעון בן שטח כי אין רפואה לשבר בת עמו אלא בחינוך של אמונה ותורה לתינוקות של בית רבן... בכדי שלא ישטפו גם הם... בזרם הצדוקי.

הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל (ארץ ישראל, המאה ה-20) "שמעון בן שטח ותורתו", סיני לב (תשי"ג), עמ' שמח.

ואילך "הממשלה עצמה מושיבה מורים ומכניסה תלמידים לבתי הספר"

משנה תורה, הלכות תלמוד תורה ב' :ב'

...ואין מבטלין תינוקות ואפלו לבגן בית המקדש :

משנה תורה, הלכות תלמוד תורה ב' :ה'

(ה) עשרים וחמשה תינוקות למדים אצל מלמד אחד. היו יותר על עשרים וחמשה עד ארבעים מושיבין עמו אחר לסיעו בלמודם. היו יותר על ארבעים מעמידין להם שני מלמדי תינוקות :

שבת קי"ט ב :ח'

אמר רב המנונא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן ...

ערוך השולחן, יורה דעה רמ"ה :ט'-י'

(ט) חייב להשכיר מלמד לבנו אלא אם כן לומד עמו בעצמו, כמו אצל המלמד. אבל לבן חבירו אינו חייב להשכיר לבדו, אלא בכלל כל בני העיר לעשות תלמוד תורה, וכמו שכתבי.

וכן מכריחין כל אנשי העיר לעשות תלמוד תורה, להושיב מלמדים ללמד תינוקות בני עניים ויתומים. וכופין על זה, שכל אחד יתן על זה נדבה או מקופת הקהל. וכל עיר שאין בה מלמדי תינוקות – סופה ליחרב, ופורשין הימנה. ואין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן (שבת קיט ב). וכן נהגו בכל תפוצות ישראל שיהא להם בתי תלמוד תורה, והולכין לשם בני עניים ויתומים, ומשגיחים עליהם להאכילם ולהלבישם עד שיגדלו בשנים. ואז המסוגל לתורה – מחזקין אותו ללימוד. ואותם שאינם מסוגלים – נותנים אותם לבעלי מלאכות ללמדם אומנות.

הרב עובדיה יוסף, שו"ת יחוה דעת, ירושלים תשל"ז, חלק ד', סימן מ"ח

ודע שאף על פי שעיקר מצוות תלמוד תורה מוטלת על אבות התלמידים, מכל מקום המורים שיודעים ללמד תורה לתינוקות של בית רבן, ונעשו מומחים במקצוע לימוד התורה, גם עליהם מוטלת החובה ללמד את ילדי ישראל תורה. וכמו שפסק הרמב"ם : (הלכות תלמוד תורה פרק א, הלכה ב) וזו לשונו : "כשם שחייב אדם ללמד את בנו תורה כן חייב ללמד את בן בנו, שנאמר 'והודעתם לבניך ולבני בניך' (דברים ד, ט), ולא בנו ובן בנו בלבד, אלא מצווה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים תורה, אף על פי שאינם בניו. שנאמר ושיננתם לבניך, מפי השמועה למדו, בניך אלו תלמידים, שהתלמידים קרויים בנים, שנאמר ויצאו בני הנביאים".